

”Lære å Lytte ”- lyder

”Lære å lytte – lydene” er utvalgte talelyder og lydkombinasjoner som er i det norske språket. Lydene er valgt fordi de er lette å høre for barnet. Lyder som er lette å høre er lette å si. Lydene er tenkt brukt som en start for så å bli overført til ord og fraser. Hvor lenge man trenger å bruke listen vil variere.

Lyd	Leke/aktivitet
*mmm	skje, matleker (banan, is)
*oo	spøkelse
*aaa, ev ahh	fly
*ii	politibil, mus eller situasjoner som ved kontakt med kaldt vann...
*sh	sove-leker
*ss	slange
*t-t-t, eventuelt tikk-takk	klokke
*p-p-p	båt
*f-f-f	helikopter, blåse på fingeren ved au..
*h, eventuelt ha-ha-ha	klovn
ch-ch ooooo	tog
brr-tut-tut	bil
brm-brm	buss
ba-bu-ba-bu	ambulans
voff-voff, evt vov-vov	hund
mjau	katt
nøff-nøff	gris
møøøø	ku
nææh, evt tungeklakking	hest
bæææ	sau
gakk-gakk	and
kvækk-kvækk	frosk
hopp-hopp	kanin, hare
kykeliky	hane
uhu-uhu	ugle
pip-pip	fugl
hi-hi	apekatt
fi, fi	fisk
bam-bam	ball
opp-opp-opp	alle ting som går opp
neeeed	----”-----”----- ned
uiiiiii! , evt viii	skli
gå, evt gå-gå-gå	bevegelsen
hei!	se i speil
la-la-la	vugge dukken
uæææ-uæææ	dukke/baby
au	falle, få vondt
(h)uff, evt off-off	når dumme ting skjer
borte-borte	ting som blir borte
titt-tei	småbarnslek
poff-poff	lek med såpebobler

* ”Lings lyder” består av seks lyder som til sammen vil gi informasjon om barnets tilgang til lyd over hele talefrekvensområdet. **Utvide med P, t, f, h f.**

Bakgrunnen for bruk av Lære å lyttelydene i AVT

Lære å lyttelydene skal være med på å legge grunnlaget for utvikling av lytteferdigheter. Denne aktiviteten involverer assosiering av lyd knyttet til et bestemt objekt i en meningsfull sammenheng, lekesituasjon. Små barn knytter først mening til lyder som de hører ofte før de forstår ord og de begynner å snakke selv. Å knytte en bestemt lyd til et fast objekt er en viktig aktivitet for auditiv basert tilnærming. Å imitere en lyd som blir assosiert med et objekt kalles onomatopœtikon, lydmalende ord.

Hensikten med bruk av LL lydene er:

- Å stimulere barnet til å bli oppmerksom på lyder
- Å forstå at lyder er ulike
- Å hjelpe barnet til å forstå at ulike lyder har ulik betydning
- Å utvikle auditive skjema, et lager for de ulike talelyder
- Å fremheve de ulike parametere i talen
- Å oppmuntre barnet til å ta del i turtaking, interaksjon
- Å stimulere til bruk av de ulike taleorganene og bevegelser
- Å hjelpe barnet til å eksperimentere med de ulike lydene, produksjon
- Å integrere talemønstre, vokalisering i interaksjon med andre
- Å utvikle kommunikativ adferd
- Å utvikle auditiv kjennskap til talespråk
- Å gjøre barnet i stand til å bli en aktiv kommunikator før talespråket er utviklet.

Barnet må være aktiv deltakende i lære å lytteprosessen. Lydene må knyttes til leker som barnet lett kan assosiere lyden med. Lekene bør være meningsfulle og noe som både barn og voksne kan like å leke med. Bruk helst ikke leker som lager egenlyd. Det kan være med på å gjøre LL- lyden mindre hørbar. Variasjon i aktivitetene er viktig for å unngå at barnet går lei.

Start med få lyder og utvide dem gradvis etter hvert som barnet knytter mening med de første lydene. Bruk lyder som er i samme kategori f.eks dyr, kjøretøy. Presenter alltid lyden først, før du viser leken.

LL-lydene skal representere talelydene. Talelydene er alle spesielle og det er deres egenart som aktiviteten ”Lyd- leke assosiasjon” er ment å stimulere. Alle barn lytter i en lang periode samtidig som de eksperimenterer, leker med egen stemme og taleapparat. Barn med hørselstap har ikke hatt den samme aktive førspråklige perioden og må stimuleres til å delta. Utvikling av tale er en motorisk aktivitet som krever presise leppe og tungebevegelser. LL – lydene skal stimulere barnet til å imitere og ta i bruk talemuskulaturen.

Vokalene er alle stemte talelyder og alle blir dannet med ulik form på leppene. Ulik grad av munnåpning og lepperunding. De deles gjerne i tre hovedgrupper, åpne, smale og runde. Vokalene er egnet å synge på, variasjon i de suprasegmentale trekk som volum og leie, opp og ned. De kan også presenteres i ulike rytmer og lengde.

Konsonantene: Deles i to hovedgrupper, stemte og ustemte. Deretter inndeles de etter hvor i munnen de lages, fra leppene og helt bak i munnen, og hvordan lyden frembringes som friksjon eller ved bruk av et lukke. LL- lydene som representerer konsonantene er valgt for å gi barnet muligheter til å ta i bruk varierte leppe og tungebevegelser som tungeklikk og leppesnell som er naturlige førspråklige aktiviteter.

De ustemte konsonantlydene, frikativene, / t/, /p/,/k/, /s/, /f/, /ch/ og /sj/, er ofte vanskelige for hørselshemmete barn å oppdage spesielt dersom de er plassert inne i ordet. Derfor er det

viktig at disse lydene blir hvisket, presentert uten stemme på og uten bruk av vokallyd. Dette for å gjøre dem mer hørbare.

De stemte konsonantlydene er mer hørbare og kan varieres i både, varighet, volum og rytme.

Kategori: Transportmiddel:

Aaaa	fly	åpen munn, variasjon i forhold til lengde, trykk, rytme
Iiii	brannbil	smal munn, variasjon i forhold til lengde, trykk, rytme
Oooo	spøkelse	runde lepper, variasjon i forhold til lengde, trykk, rytme
Buh	buss	leppesnell med stemme, syng lyden med variasjon i rytme
Brrr	bil	leppe og tungerulling, stimulerer leppemuskulaturen
Ppp	båt	leppesnell uten stemme, hviskes i ulik rytme
Chch	tog	runding av lepper, tungeløft mot ganen, støtvis lyd, hvisking

Kategori: Dyr:

Møø	Ku	lavfrekvent konsonant, leppelukke, rund vokal, dra den ut
Tungeklikk	Hest	tungeløft og senk, ulik hastighet, førspråklig aktivitet, ustemt
Mjau	katt	vokalovergang, diftong, au, tolydskombinasjon, rund munn
Voff	hund	overgang stemt – ustemt, rund lepper, utlyd, f 'en mer hørbar
Ssss	slange	høyfrekvent lyd hørbar, ustemt, hviske, variasjon i lengde
Kvakk	and	starter og slutter med K, ustemt, ulik lengde, trelydskombinasjon
Nøff	gris	stemt, nasal, tungeløft over til leppelyd, friksjon, ustemt
Bæææ	sau	leppesnell med åpen glidende vokallyd, tolydskombinasjon
Plystring	fugl	høyfrekventlyd som barn liker, kvitre, ulike styrke og rytme

Kategori: Andre leker og aktiviteter

Mmm	skje, is o.l	Tidlig leppelyd, lett å lage, syng på, obs M til Mb
Shhh	sovedukke	hysj tegn på munnen, hviskelyd, lett å oppdage med CI
Leppesnell	kyss	førspråklig motorisk aktivitet, lett å imitere
Tttt	klokke	tungespisslyd, hurtig slag, hviskes
Kkk	gurgling	trening av ganeseplet, snakke til baby, ggg/ kkk

Denne listen er laget for å stimulere barnet til å bli observant på talelydenes egenart og slik at de kan identifisere og assosiere mening til dem. Lydene er også valgt ut fra hva hvilke lyder små barn naturlig tar i bruk, i en gitt rekkefølge. Tale er en svært avansert finmotorisk aktivitet. Det kreves at barnet har hatt en lang førspråklig periode der de har øvd seg via imitasjon og eksperimentering med egen talemuskulaturen. Barn med hørselstap har ikke alltid hatt denne naturlige lekeaktiviteten. De må derfor ofte få tid til å lytte, eksperimentere og forstå at tale kan brukes til å formidle tanker og behov. Dersom barnet blir utsatt for LL-lydene i ulike sammenhenger vil ofte barnet starte og vokalisere spontant.

Når barnet mestrer å identifisere leken ut fra lyden, er tiden inne til å gå videre og raskt knytte ordet til leken. Det er viktig å ikke henge for lenge igjen i LL-lydene. De er tenkt som en start, første trinn på veien til ord og uttrykk. Neste trinn er å bruke akustisk fokusering av hovedordet i en enkel, men fullstendig setning, ” det er en bil, brm”. ”her er en katt, mjauu”.

Tilpasset til norsk av AVT gruppen med utgangspunkt i en artikkel av Ellen A. Rhoades ”Sound-object Associations”.